

Zdenka Hribar
Brechtovska pesniška transverzala

Jani Kovačič: TRETJE OKO
Kratka zgodovina Slovencev 1977-1993 v songih
M & M, Ljubljana 1994

V času, ko naj bi množični mediji že temeljito porazili in si podredili književnost, ne le kot eno umetnostnih disciplin polpreteklosti, temveč predvsem kot natanko tisto disciplino, ki so ji stoletja utrdila reprezentativni status nekakšne paradigme vse umetnosti (tezo o porazu književnosti pa, zanimivo, zagovarjajo tudi nekateri slovenski pisatelji), se zdi na prvi pogled protislovno, da v avtorjih številnih literarnih knjig ob natančnejšem ogledu razpoznamo nekdanje ali delujoče rockovske glasbenike. V Sloveniji skorajda vsak vsaj za silo pismeni ustvarjalec popularne glasbe premore svojo pesniško bibliografsko enoto, nekatere med njimi pa sodijo celo med boljše dosežke sodobne slovenske poezije. Seznam sega od Tomaža Pengova, Petra Lovšina, Zorana Predina, Vlada Kreslina do Adija Smolarja.

Zdi se, da pri takšnih izdajah knjiga ni le stranski rokav ustvarjalnega veletoka, temveč je njen izziv v tem, da je spočetka omenjeni reprezentativni status kar obdržala. Opozoriti velja, da se je mlajša slovenska pesniška generacija skorajda večinsko rekrutirala iz nekdanjih pevcev alternativne scene (Brane Bitenc, Esad Babačič, Matjaž Pikalo ...), preostali pa skrušeno priznavajo, da so se takoj in neposredno, brez ovinka prek pétega besedila, za poezijo odločili zato, ker so ocenili, da za kariero rockovskih zvezd nimajo prave možnosti.

V tem pojavu seveda ni nič slovensko značilnega, zdi se, da je kar planetaren: v Srbiji je šola rokenrola zaznamovala predvsem prozaiste, od

Dragana Velikića do zadnjega dobitnika NIN-ove nagrade Vladimirja Arsenijevića, in Bret Easton Ellis v intervjujih več pozornosti namenja trenutnemu položaju v rokenrolu kot romanopisju. Ena možnih in stereotipnih razlag položaja bi se nemara lahko glasila takole: rokenrol je pač planetarna kultura, književnost pa je vsaj v času svojega nastanka nacionalno omejena, zato je podobno omejen tudi njen vpliv, ki poleg vsega drugega zahteva tudi dejavnega odjemalca. Nič čudnega, da rokenrol odmeva bolj kot poezija. Res, poezijo Janija Kovačiča je (in bo) veliko več ljudi slišalo kot bralo in skoraj neverjetno se zdi, da kdo ne bi poznal ponarodele *Škofljice*, če je le kdaj prižgal radio ali vsaj šel na maturantski izlet.

Čeprav naj bi kultura rokenrola po ustaljenem tradicionalističnem stereotipu začenjala na novo, iz ničelne točke, in zanikala vse pred seboj, je Jani Kovačič (tudi) tu posebna zgodba. Zaveda se zgodovine svetovne poezije in jo ne le upošteva, temveč na svojski način (med drugim s tematskimi pevskimi nastopi, za zdaj poezijo Villona in Burnsa, spisek pa se bo bojda širil) tudi vnovič uveljavlja. Če bi hoteli v tak zgodovinski kontekst umestiti njegova avtorska besedila, pravzaprav ne bi imeli težkega dela. Ko je leta 1990 v zbirki *Aleph* izšel Kovačičev knjižni prvenec *Jazz*, je založnik avtorja propagiral kot "Bertolda Brechta in Kurta Weila v eni osebi". Tudi po branju tokratne Kovačičeve knjige, ki prinaša, če povzamemo po duhovitem podnaslovu *Kratka zgodovina Slovencev 1977-1993 v songih*, sedemnajst let dela v eni knjigi, nekakšna (i)zbrana dela potemtakem, se Kovačič kaže kot nadaljevalec brechtovske pesniške transferzale. Nič čudnega, da trditev še drži, saj *Tretje oko* tisti del *Jazza*, ki je prinašal Kovačičeve péte pesmi, ponatiskuje skoraj v celoti. Brecht, ki je svoje pesmi sam prepeval in ga lahko imamo za nekakšnega protorockerja, pa ob Kovačiču ne pride na misel le iz tega formalnega razloga. Tudi v njegovi poeziji namreč prevladuje socialna in družbenokritična motivika, ki ji kontrapunktirajo erotične pesmi, pesniška govorica pa je izrazito (da, recimo tako) kabaretna, z značilnimi naštevalnimi stopnjevanji in zaostrenimi pripevi. Pesniška usmeritev, katere slovenski javni sprejem zaznamujeta zanimanje in zadovoljstvo bralcev na eni strani in kritiško vihanje nosu na nasprotni. Ime v podkrepitev trditve: Ervin Fritz.

Zagata tovrstne lirike je zagotovo ta, da je zapisana motivnotematski in dramaturški šabloni, ki jo je težko variirati, kaj šele presegati, v vsaki pesmi. Zdi se, da je Kovačič kot pesnik najbolj branja vreden, tu in tam že prav izvrsten, ko zapusti sčasoma preveč predvidljive ironične poante in spregovori iz perspektive fingiranega slehernika, deklarativno recimo v

pesmi *Veseli pejsaži sebičnosti* s pripevov "… Nikdar nisem rekel, / da sem edini. / Nikdar nisem rekel, / da sem enkrat. / Samo rekel sem, da vem, / da je večna luč navadna sveča."

Težko je reči, da je knjiga najprimernejši medij za Kovačičevo ustvarjalnost. Seveda bi premočrtni odgovor, da je tak medij pač glasba oziroma zapeti song, enako zgrešil. Zdi se, da je Kovačičevo najučinkovitejše izrazno sredstvo množični družabni dogodek, kakršen je rockovski koncert – in številne opombe v slogu, kako "ponarodela" je katera od pesmi in kako je učinkovala ob živem izvajanju, dajejo misliti, da se avtor tega dobro zaveda. Kopica pesmi ob knjižnem natisu učinkuje zgolj dokumentarno, pri tem prednjačijo nekateri gledališki komadi, ob katerih pa Kovačič nedvoumno pokaže, da svojega avtorstva ne jemlje kot nekaj absolutnega in da mu knjiga *Tretje oko* pomeni bolj dokument o lastni prehojeni poti kot avtonomno literarno delo, saj vanjo vključi tudi nekaj besedil, ki so jih napisali drugi, on pa jih je le uglasbil.

Težavo, do katere lahko pride ob *Tretjem očesu*, pa prinaša prav premik bralske optike. Kot katalog Kovačičeve ustvarjalnosti je knjiga povsem ustrezna, opremljena z za avtorski rebalans nemara nujno samoironijo, reprinti izbrane dokumentacije, in če ironiziramo še sami, izčrpnim znanstvenim aparatom. Funkcionalni so tudi notni zapisi ob posameznih pesmih, ki pač niso namenjeni študijskemu branju, temveč skrajšajo pot do pravnje izvedbe kitarske fraze. (Po hvali takoj še graja: čeprav se Jani Kovačič izkazuje kot človek z izjemnim občutkom za jezikovne migracije iz knjige na cesto in po cesti v različne smeri – v *Tretjem očesu* to dokazujejo tri jezikovne različice pesmi *Zgin! Zgin!* – ena od njih kajpak naslovljena *Izgini! Izgini!* – je v knjigi kar omembe vredno tiskarskih in slovničnih napak. Kot da Velemir Gjurin, ki je opravil izvrstno delo pri lekturi pesmi, ne bi dobil v pretres tudi opomb k njim …)

Ker pa vrsta pesmi (ali vsaj delov pesmi) prehaja v območje "čiste" (čeprav žanrsko obarvane: protestne, ironične, socialne …) poezije in tudi učinkuje v tem območju, postanejo v tako "klasično" zastavljenem branju vsi tisti "komadi", ki na bralca nimajo tovrstnega učinka (to jim nemara ne zmanjšuje uspeha ob živi izvedbi), neprepričljivi, kar moteči. Kovačičevo knjigo je skratka mogoče brati kot izvrstno dokumentarno, *nonfiction* delo o njenem avtorju in njegovem delu (in hkrati o tem, kar obljublja podnaslov), če pa jo hočemo brati predvsem kot pesniško zbirko, se bodo začele težave. Morda pa si rock in književnost vendarle nista tako blizu, kot je kazalo še na začetku našega zapisa?